

XXII. MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O REGIONÁLNÍCH
VĚDÁCH. SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

22ND INTERNATIONAL COLLOQUIUM ON REGIONAL
SCIENCES. CONFERENCE PROCEEDINGS

Place: Velké Bílovice (Czech Republic)
June 12-16, 2019

Publisher: Masarykova univerzita (Masaryk University Press), Brno

Edited by:

Viktorie KLÍMOVÁ

Vladimír ŽÍTEK

(Masarykova univerzita / Masaryk University, Czech Republic)

Vzor citace / Citation example:

AUTOR, A. Název článku. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

AUTHOR, A. Title of paper. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *22nd International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno: Masaryk University Press, 2019. pp. 1–5. ISBN 978-80-210-9268-6. DOI.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. / Publication is not a subject of language check.

Za správnost obsahu a originalitu výzkumu zodpovídají autoři. / Authors are fully responsible for the content and originality of the articles.

© 2019 Masarykova univerzita
ISBN 978-80-210-9268-6 (online : pdf)

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-9268-2019-98

PRIESTOROVÁ KONCENTRÁCIA ANTI-SYSTÉMOVEJ STRANY V REGIÓNOCH SLOVENSKA

Spatial concentration of anti-system party in Slovak regions

ŠTEFAN REHÁK

OLIVER RAFAJ

TOMÁŠ ČERNĚNKO

Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja | *Depart. of Public Administration and Reg. Develop.*
Národohospodárska fakulta | *Faculty of National Economy*
Ekonomická univerzita v Bratislave | *University of Economics in Bratislava*
✉ *Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic*
E-mail: *stefan.rehak@euba.sk, oliver.rafaj@euba.sk, tomas.cernenko@euba.sk*

Annotation

Recently, there has been increasing support in developed countries for anti-systemic populism. Anti-system parties tend to restrict democracy and bring negative effects to society as a whole. The causes of the growth of support for such parties are several. The current thesis lays in the geographical similarity for anti-system regions. Regions who voted for anti-system are predominantly economically underdeveloped and overlooked by central governments for a long time. This contribution focuses on the spatial concentration of the anti-system Kotleba-LSNS party in Slovakia. Using the method for local spatial autocorrelation (LISA) with election results from the last parliamentary elections in 2016, aggregated to the level of districts, the authors found out in which parts of Slovakia the anti-system party sympathizers is concentrated. Voters of Kotleba-LSNS are concentrated mainly in regions of Banská Bystrica and Žilina.

Key words

anti-system populism, slovak districts, spatial concentration

Anotácia

V poslednom období sa v rozvinutých krajinách dostáva čoraz väčšej podpore anti-systémový populizmus. Anti-systémové strany majú tendenciu obmedzovať demokraciu a prinášať negatívne efekty pre celú spoločnosť. Príčin rastu podpory takýchto strán je niekoľko. Aktuálnou tézou je geografická podobnosť pro anti-systémových regiónov. Pre anti-systém hlasujú prevažne ekonomicky zaostalejšie regióny, ktoré boli dlhodobo prehlíadané centrálnymi vládami. Tento príspevok sa zameriava na preskúmanie priestorovej koncentrácie anti-systémovej strany Kotleba-LSNS v regiónoch Slovenska. Použitím metódy lokálnej priestorovej autokorelácie LISA z údajov volebných výsledkov za posledné parlamentné voľby z roku 2016, agregovaných na úroveň okresov SR autori zistili v ktorých častiach Slovenska sa koncentrujú sympatizanti anti-systémovej strany. Voliči strany Kotleba-LSNS sa koncentrujú najmä v Banskobystrickom a Žilinskom kraji.

Kľúčové slová

anti-systémový populizmus, okresy Slovenska, priestorová koncentrácia

JEL classification: O18, R11, R12

1. Úvod

V poslednom období dochádza k citeľnému nárastu rôznych foriem populistických, extrémistických a anti-systémových nálad v spoločnosti a to naprieč rozvinutými krajinami sveta. Tieto nálady sa formujú do politických hnutí, ktorých cieľom je nastolenie sociálno-ekonomickej rovnováhy medzi bohatými a menej rozvinutými oblasťami. Štúdia od Jordan Kyle a Lomor Gultchin (2018) definuje 3 rozdielne typy populizmu a populistického správania sa. Kultúrny populizmus, ktorého hlavným elementom je poukazovanie a zdôrazňovanie odlišností medzi rasami, etnikami, vierovyznaniami a identitami, Socio-ekonomický populizmus, ktorý sa prioritne orientuje

na konflikt medzi odlišnými triedami obyvateľov a Anti-systémový populizmus, ktorý upiera pozornosť na konflikt medzi vládnymi elitami a ostatnými skupinami, bez špecifických etnických, alebo socio-ekonomických charakteristík. Pre proti-systémových populistov sú cieľovou skupinou čestní, tvrdo pracujúci občania, ktorí sú obetovaní elitami riadiacimi štát, ktorý slúži osobitným záujmom a tieto elity sú primárnym nepriateľom ľudí. Tieto populistické, anti-systémové hnutia so sebou prinášajú rôzne negatívne efekty pre spoločnosť. Negatívny vplyv majú najmä na politické systémy, čo vedie k významnému ohrozeniu demokracie. K týmto záverom dospeli Jordan Kyle a Yascha Mounk vo svojej štúdií (2018). Na základe zozbieraných údajov o populistických a anti-systémových vláдах vo svete zistili, že celkovo 23% populistických vlád spôsobuje výrazné demokratické zaostávanie. Pre porovnanie, iba 6% nepopulistických vlád uskutočňuje aktivity, ktoré sú v protiklade s demokratickými princípmi. Inými slovami, populistické a anti-systémové vlády sú približne štyrikrát náchyľnejšie na oslabovanie demokracie ako nepopulistické vlády.

Príčinami rastu podpory populistických a anti-systémových hnutí a politických strán sa zaoberá množstvo výskumníkov naprieč rôznymi vednými disciplínami. Z ekonomického hľadiska sa najčastejšie uvádza príčina ich rastu podpory v kontexte prehliadania a riešenia ekonomických disparít medzi skupinami obyvateľstva centrálnou vládou. Za ďalšiu z možných príčin aktuálnej popularity anti-systémového populizmu a extrémizmu v krajinách Európy sa označujú najmä migračné vlny utečencov, ktoré prúdia z krajín mimo Európy (Podobnik, Jusup, Stanley, 2016). Ďalšie z možných vysvetlení nárastu anti-systémových strán ponúka Andrés Rodríguez-Pose. Z jeho výskumu (2018) vyplýva, že takéto hnutia rástli v geograficky podobných územiach, prevažne vo vidieckych oblastiach, ktoré ekonomicky chradli po dlhé roky a ktorým centrálné vlády nevenovali dostatočnú a vhodnú pozornosť. Nárast takýchto hnutí na základe nedostatočnej starostlivosti o zaostávajúce územia považuje za odpalu zaostalých území zvyšným častiam krajiny. Dokumentuje to na príkladoch víťazstva Donalda Trumpa počas prezidentských volieb v USA v roku 2016, výhrou Národného frontu vo Francúzskych eurovoľbách v roku 2014, alebo odhlasovanie referenda o Brexite v roku 2016. K podobným záverom dospel aj Ian R. Gordon (2018), podľa ktorého rast anti-systému je úzko spätý s charakteristickými črtami zaostávajúcich regiónov. Na príklade Brexitu k rovnakému záveru dospeli aj Jan Fidrmuc a kolektív (2016). Na základe analýzy tokov Európskych štrukturálnych a investičných fondov smerujúcich do regiónov Veľkej Británie zistili, že ekonomicky silné regióny hlasovali za zotrvanie v Európskej únii, zatiaľ čo ekonomicky slabšie regióny hlasovali za Brexit.

Nárast popularity anti-systémového hnutia sa nevyhol ani Slovensku. Analýze príčinám dlhodobej popularity pravicového extrémizmu s prvkami anti-systému sa napríklad venovali Alena Kluknavská a Josef Smolík (2016). Dominantné postavenie medzi nimi získala Kotleba – Ľudová strana naše Slovensko. Predstavitelia ĽSNS sa na slovenskej politickej scéne pohybujú už dlhšie obdobie. Prvým výrazným úspechom bolo získanie postu predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja v roku 2013. Skúmaniu volebnej podpory reprezentanta krajnej pravice v rámci priestoru regiónu Banskej Bystrice sa bližšie venovali Mikuš a kolektív (2016). Súvislosti medzi výhrou reprezentanta anti-systémovej strany v tomto regióne a dôsledkami v oblasti regionálneho rozvoja zas skúmali Ján Buček a Martin Plešivčák (2017). Rast popularity tejto strany sa následne v najbližších parlamentných voľbách (2016) pretavil do zisku 8,04% a 14 kresiel v Národnej rade SR. Analýze individuálnych a kontextuálnych faktorov volebných rozhodnutí voličov ĽSNS sa venovali Miloslav Bahna a Jozef Zagrapan (2017).

2. Cieľ a metódy

Cieľom nášho príspevku je preskúmať priestorovú koncentráciu voličov anti-systémovej strany v regiónoch Slovenska.

Za anti-systémovú stranu považujeme stranu Kotleba – Ľudová strana naše Slovensko, na koľko ako jediná z parlamentných strán má vo svojom oficiálnom predvolebnom programe anti-systémové prvky, ako napríklad vystúpenie Slovenska z aliancie NATO, spustenie referenda o vystúpení Slovenska z Európskej únie, alebo obnovenie slovenskej koruny (Kotleba – ĽSNS, 2015).

Intenzitu prítomnosti strany Kotleba – Ľudová strana naše Slovensko meriame na základe posledných volebných výsledkov do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 (Štatistický úrad SR, 2016), prostredníctvom podielu počtu hlasov ĽSNS na celkovom počte hlasov. Volebné výsledky z jednotlivých obcí sme agregovali na regionálnu úroveň LAU1.

Určenie priestorovej koncentrácie voličov anti-systémovej strany použijeme metódu priestorovej autokorelácie, ktorá predstavuje postup hodnotenia korelácie medzi hodnotami jedného ukazovateľa (podiel získaných hlasov strany Kotleba – ĽSNS na celkovom počte hlasov) sledovaných jednotiek pozorovania v priestore (okresy SR – úroveň LAU1). Konkrétne použijeme lokálny indikátor priestorovej autokorelácie LISA (skrátka z anglického Local indicators of spatial association) pre zistenie miestnych zoskupení území s podobnými, respektíve s

odlišnými hodnotami. Testováním lokálního Moranovho I (Anselin, 1995), boli na základe údajov o podiele získaných hlasov strany Kotleba – LSNS vybrané klastre buniek, ktorých hodnoty boli oproti ostatným bunkám vysoké. Rovnica 1 uvádza vzťahy premenných pre výpočet LISA.

Rovnica 1: LISA - Local indicator of spatial association

$$I_i(d) = \frac{x_i - \bar{x}}{\frac{\sum_{j=1:j \neq i}^n w_{ij}(d)}{n-1} - \bar{x}^2} \sum_{j=1:j \neq i}^n w_{ij}(d)(x_j - \bar{x})$$

Zdroj: Anselin (1995)

v ktorom:

I_i – lokálny Moranov koeficient pre priestorovú jednotku i

d – kritická vzdialenosť (v tomto prípade vzdialenosť bola reprezentovaná hranicou medzi susediacimi územiaми),

n – počet priestorových jednotiek (v tomto prípade bolo použitých 79 okresov SR),

x_i ($i=1,2,\dots,n$) – hodnota skúmaného javu v priestorovej jednotke i (v tomto prípade skúmaný jav predstavoval podiel hlasov pre LSNS z celkového počtu),

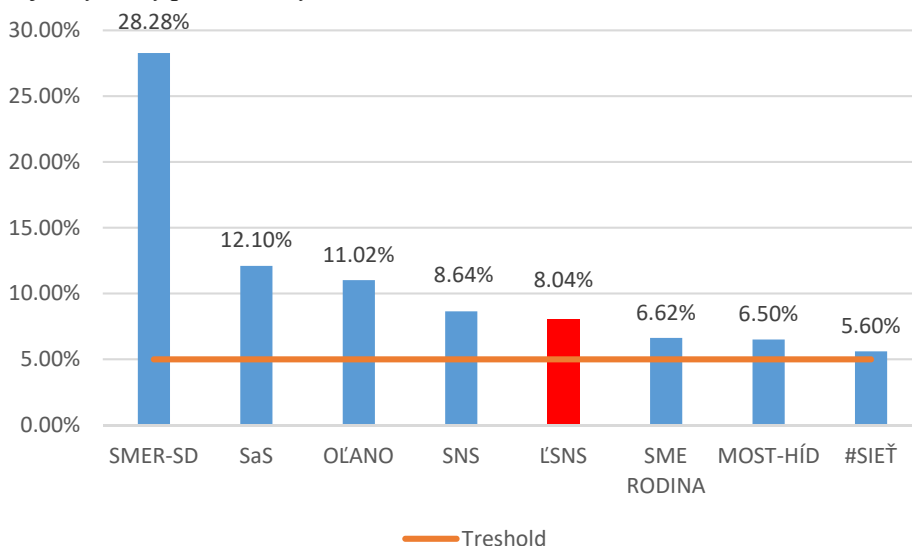
\bar{x} – priemerná hodnota skúmaného znaku,

$w_{ij}(d)$ – váha pre jednotku i,j a vzdialenosť d .

3. Výsledky

Výsledky parlamentných volieb v roku 2016 zobrazuje Graf 1. V danom roku sa o podporu voličov uchádzalo spolu 23 politických subjektov. Pri celkovej účasti 59,82% oprávnených voličov sa minimálnu hranicu 5% podarilo prekročiť 8. politickým stranám. Konkrétne išlo o strany Smer-SD, SaS, OĽANO, SNS, Kotleba – LSNS, Smer rodina, Most-Híd a #Sieť. V súčasnosti však v parlamente pôsobí iba 7. politických strán a skupina nezávislých poslancov, pretože pár mesiacov po voľbách sa strana #Sieť rozpadla a jej poslanci sa začlenili do ostatných frakcií.

Graf 1 Výsledky parlamentných volieb v roku 2016

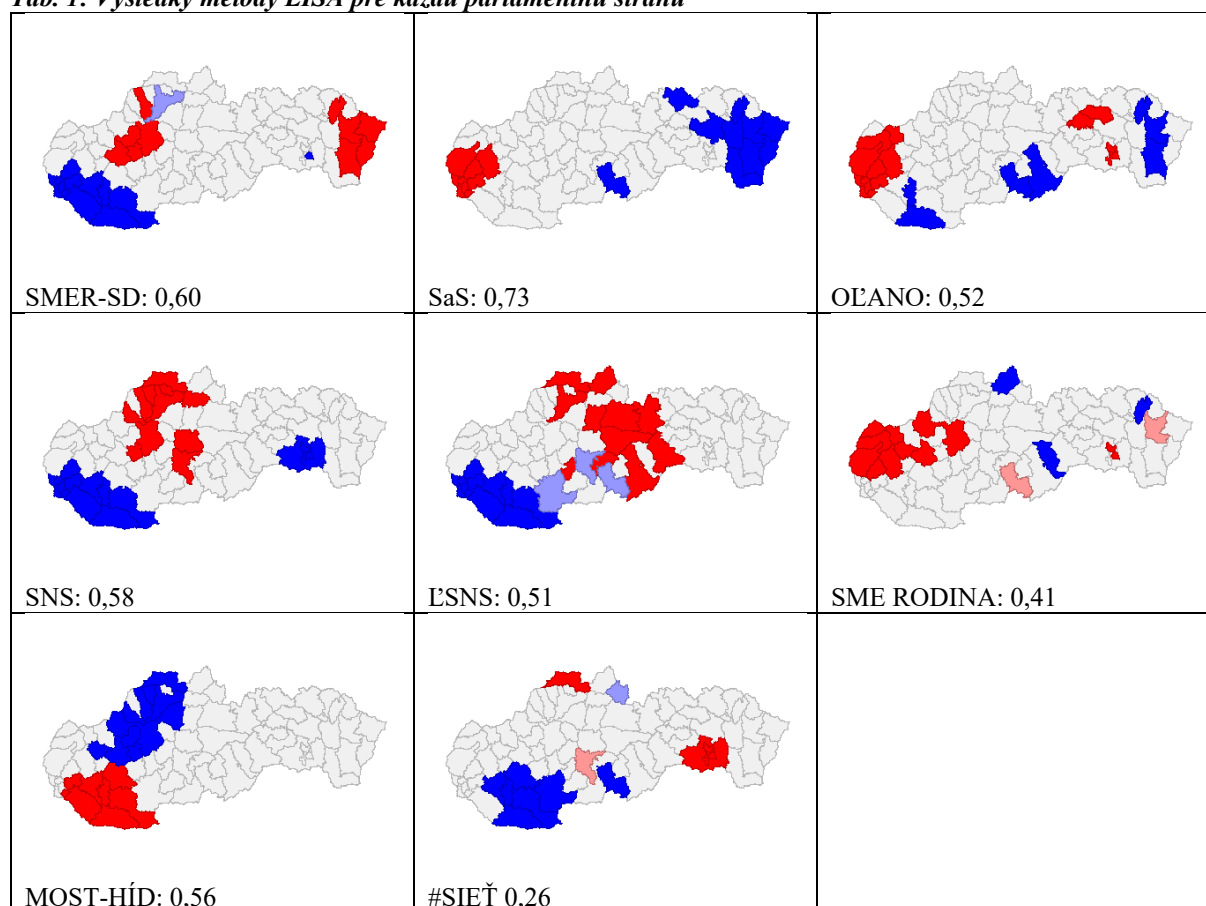
Zdroj: Štatistický úrad SR (2016)

Z výsledkov volieb do parlamentu v roku 2016 vyplýva, že anti-systémová strana Kotleba-LSNS sa dostala do parlamentu, na koľko so ziskom 8,04% všetkých platných hlasov prekročila minimálnu hranicu 5%. Víťazom volieb sa stala strana SMER-SD, ľavicovo orientovaná strana so silnou sociálnou agendou. Strana Sloboda a Solidarita (SaS) je liberálna, pravicovo orientovaná strana, ktorej nosnou témou vo voľbách 2016 bolo zlepšovanie podnikateľského prostredia v krajine. Strana OĽANO – obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti sa orientovala predovšetkým na zlepšenie práv a služieb pre rodiny. Slovenská národná strana (SNS) je národne orientovanou, konzervatívnou, stredo-pravou stranou orientujúcou sa o európsko-kresťanský hodnotový systém Strana SME RODINA vznikla ako reakcia na situáciu na Slovensku a v Európe v poslednom období a jej hlavnou agendou

bola ochrana tradičnej rodiny z vonka aj z vnútra. Na druhú stranu najmenej mandátov získali strany #SIEŤ – pravicovo orientovaná strana s reformnými zámermi a strana MST-HÍD – taktiež pravicovo orientovaná strana s reformnými zámermi, ktorej hlavnú skupinu voličov tvoria príslušníci maďarskej menšiny žijúcej na území Slovenska.

Tabuľka 1 poskytuje prehľad výsledkov indikátora LISA za jednotlivé politické strany, ktoré sa dostali do parlamentu v roku 2016. Červenou farbou sú zvýraznené klastre regiónov, ktoré dosahujú vysoké hodnoty podpory príslušných strán. Inak povedané, červenou farbou sú znázornené regióny, v ktorých príslušné politické strany získali relatívne vysokú podporu oproti zvyšným regiónom Slovenska. Modrou farbou sú zas znázornené klastre regiónov, ktoré dosahujú nízke hodnoty podpory príslušných strán. Inak povedané, modrou farbou sú zvýraznené tie regióny, v ktorých príslušné politické strany získali relatívne nižšiu podporu oproti zvyšným regiónom Slovenska. Uvedené hodnoty pri jednotlivých stranách znamenajú globálnu mieru priestorovej autokorelácie. Vyššia hodnota uvedeného koeficientu indikuje silnejší vzťah regiónov v rámci klastra.

Tab. 1: Výsledky metódy LISA pre každú parlamentnú stranu

Zdroj: vlastné spracovanie

Zo získaných údajov indikátora LISA pre anti-systémovú stranu Kotleba-ESNS vyplýva, že jej voliči sa priestorovo koncentrujú na strednom Slovensku, primárne v Banskobystrickom a Žilinskom kraji. Regióny v ktorých je evidentná koncentrácia voličov tejto anti-systémovej strany sú oproti priemeru krajiny skôr rurálneho charakteru, s menšími príležitosťami na trhu práce a významné postavenie zohrávajú primárny a sekundárny sektor, najmä drevospracujúci priemysel. Hodnota Moranovho I predstavuje 0,51 čo predstavuje pomerne silnú priestorovú koncentráciu. Zo získaných údajov ďalej vyplýva, že voliči strany SMĚR-SD sa koncentrujú na západe krajiny v Trenčianskom kraji a na východe krajiny vo východných častiach Prešovského a Košického kraja. Voliči strany SaS sa koncentrujú najmä v hlavnom meste Bratislava. Voliči strany OĽANO sa koncentrujú v Bratislavskom kraji a na východe krajiny v mestách Prešov a Košice a ich okolí. Strana SNS má koncentrovaných svojich voličov najmä v severných regiónoch Slovenska. Voliči strany SME RODINA sa koncentrujú prevažne v severo-západných regiónoch Slovenska. Koncentráciu voličov strany MOST-HÍD vidno na juho-západnej časti Slovenska, ktorá susedí s regiónmi Maďarska a voliči strany SIEŤ sa koncentrujú primárne v meste Košice a jeho okolitých regiónoch.

4. Závěr

Z výsledkov priestorovej autokorelácie vyplynulo, že voliči anti-systémovej strany Kotleba-ĽSNS sa koncentrujú najmä v okresoch na strednom Slovensku. Tento výsledok nie je až na toľko prekvapivý, na koľko väčšina okresov zvýraznených červenou farbou patrí do Banskobystrického kraja, v ktorom hlavný predstaviteľ strany – Marián Kotleba – vyhral župné voľby v roku 2013. Prezentované výsledky tak potvrdili koncentráciu voličov anti-systémovej strany v územiach, v ktorých bola táto strana a jej agenda obľúbená aj v minulom období. Zároveň zistené výsledky predstavujú dobrý odrazový mostík pre autorov, aby sa zamerali na skúmanie sociálno-ekonomických, demografických a ostatných faktorov v spomenutých pro anti-systémových regiónoch. Ďalší výskum v tejto problematike tak prinesie podrobnejšie zistenia, ktoré napomôžu pre naformulovanie adresnejších a zmyslupnejších politík pre tieto regióny. Z predchádzajúcich výskumov je totiž zrejmé, že neadekvátna reakcia vlády na prítomné problémy alebo ich ignorovanie je skôr živnou pôdou pre rast podpory anti-systémových hnutí a politických strán. A efekty z vládnutia takýchto strán pre celú spoločnosť sa javia byť skôr negatívne ako pozitívne.

Literatúra

- [1] ANSELIN, L., (1995). Local indicators of spatial association – LISA. *Geographical Analysis*, vol. 27, no. 2, pp. 93-115. ISSN 1538-4632. DOI 10.1111/j.1538-4632.1995.tb00338.x
- [2] BAHNA, M., ZAGRAPAN, J., (2017). Volia voliči v obciach s rómskou populáciou ĽSNS častejšie? Analýza individuálnych a kontextuálnych faktorov volebných rozhodnutí v parlamentných voľbách 2016. *Working Papers in Sociology*, vol. 2017, no. 1, pp. 1-11. ISSN 2453-6970.
- [3] BUČEK, J., PLEŠIVČÁK, M., (2016). Self-Government, Development and Political Extremism at the Regional Level: A Case Study from Banská Bystrica Region in Slovakia. *Sociológia*, vol. 49, no. 6, pp. 599-635. ISSN 1336-8613.
- [4] FIDRMUC, J., HULÉNYI, M., BÖRKE TUNALI, C., (2016). Money Can't Buy EU Love: European Funds and the Brexit Referendum. *CESifo Working Paper Series 6107*, CESifo Group Munich, pp. 1-15. ISSN 2364-1428.
- [5] GORDON, I. R., (2018). In what sense left behind by globalisation? Looking for a less reductionist geography of the populist surge in Europe. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, vol. 11, no. 1, pp. 95–113. ISSN 1752-1378. DOI 10.1093/cjres/rsx028.
- [6] KLUKNAVSKÁ, A., SMOLÍK, J., (2016). We hate them all? Issue adaptation of extreme right parties in Slovakia 1993–2016. *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 49, no. 4, pp. 335-344. ISSN 0967-067X. DOI 10.1016/j.postcomstud.2016.09.002.
- [7] KOTLEBA-ĽSNS., (2015). 10 BODOV ZA NAŠE SLOVENSKO! Volebný program politickej strany. [online]. [cit. 2019-03-02] Dostupné z: <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf>.
- [8] KYLE, J., GULTCHIN, L., (2018). *Populists in Power Around the World*. London: Tony Blair Institute for Global Change,
- [9] KYLE, J., MOUNK, Y., (2018). *The Populist Harm to Democracy: An Empirical Assessment*. London: Tony Blair Institute for Global Change.
- [10] MIKUŠ, R., GURŇÁK, D., MÁRIÁSSYOVÁ, A., (2016). Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013. *Sociológia*, vol. 48, no. 1, pp. 48-70. ISSN 1336-8613.
- [11] PODOBNÍK, B., JUSUP, M., KOVAC, D., STANLEY, H. E., (2017). Predicting the Rise of EU Right-Wing Populism in Response to Unbalanced Immigration. *Complexity*, vol. 2017, pp. 1-12. ISSN 1099-0526. DOI 10.1155/2017/1580526.
- [12] RODRÍGUEZ-POSE, A., (2018). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it), *Cambridge Journal of Regions, Economy & Society*, vol. 11, no. 1, pp. 189–209. ISSN 1752-1378. DOI 10.1093/cjres/rsx024.
- [13] ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, (2016). *Výsledky hlasovania pre politické subjekty podľa obcí*. [online]. [cit. 2019-03-02] Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/download.html>.

Tento článok vyšiel za pomoci projektu VEGA č. 1/0774/19 „Akumulácia ľudského kapitálu v regiónoch – ekonomické a sociálne dôsledky“.